

УДК 342.9:35.078.18

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.72>

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Сливка М.М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
та інформаційного права,
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету
«Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2679-1632>

Сливка М.М. Закордонний досвід застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві.

Стаття присвячена дослідженню закордонного досвіду застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві.

Зазначено, що стан правосуддя в Україні є одним із критеріїв оцінки рівня демократії та законності. Світовий досвід показує, що верховенство закону може існувати лише тоді, коли у державі функціонує сильна, авторитетна та незалежна судова влада.

Вказано, що важливу роль у відправленні правосуддя відіграє процесуальний примус, завдяки якому дотримуються правил поведінки у суді.

Підкреслено, що у Німеччині за неявку сторони на примусовий виклик до судового засідання може бути винесене попередження про накладення адміністративного штрафу.

Вказано, що американські суди часто використовують такі санкції як: попередження чи публічне осудження; попереднє попередження; обов'язкове безкоштовне представництво інтересів особи; порушення питання про дисциплінарну відповідальність перед органами адвокатури або іншого самоврядування; заборона подальшого ведення справи адвокатом (відвід); залишення заяви без розгляду; обмеження доступу до суду у майбутньому; перерозподіл судових витрат незалежно від результату справи; процесуальний штраф; відшкодування наслідків злочину на користь іншого учасника справи та ін.

Наведено приклади зловживань процесуальними правами, які мають місце під час перегляду судової практики США. Серед них:

- спроба штучно позбавити компетентний суд юрисдикції у справі;
- пред'явлення свідомо необґрунтованих претензій чи претензій, що свідчать про безвідповідальність позивача;

– придушення опонента в судовому процесі шляхом вжиття заходів до затягування судового розгляду або іншими способами тиску.

Зазначено, що заходи процесуального примусу застосовуються судом для припинення неправомірних дій чи бездіяльності сторін у справі. Це має важливе значення під час вирішення публічно-правових спорів, стороною яких є орган, наділений певними повноваженнями у відносинах із приватними особами.

Ключові слова: суд, адміністративне судочинство, процесуальний примус, заходи процесуального примусу, правопорушення, закордонний досвід.

Slyvka M.M. Foreign experience of applying measures of procedural influence in administrative proceedings.

The article is devoted to the study of foreign experience in the application of measures of procedural coercion in administrative proceedings.

It is noted that the state of justice in Ukraine is one of the criteria for assessing the level of democracy and legality. World experience shows that the rule of law can exist only when a strong, authoritative and independent judiciary functions in the state.

It is indicated that an important role in the administration of justice is played by procedural coercion, thanks to which the rules of conduct in court are followed.

It is emphasized that in Germany, for non-appearance of a party to a forced summons to a court session, a warning may be issued about the imposition of an administrative fine.

It is indicated that American courts often use such sanctions as: warning or public condemnation; advance warning; mandatory free representation of a person's interests; violation of the issue of disciplinary responsibility before the bodies of the bar or other self-government; prohibition of further

handling of the case by a lawyer (dismissal); leaving the application without consideration; limiting access to court in the future; redistribution of court costs regardless of the outcome of the case; procedural fine; compensation for the consequences of the crime in favor of another participant in the case, etc.

Examples of abuses of procedural rights that occur during the review of US judicial practice are given. Including:

- an attempt to artificially deprive the competent court of jurisdiction in the case;
- presentation of deliberately unsubstantiated claims or claims that testify to the claimant's irresponsibility;
- suppressing the opponent in the legal process by taking measures to delay the trial or by other means of pressure.

It is noted that measures of procedural coercion are used by the court to stop illegal actions or inaction of the parties in the case. This is important during the resolution of public legal disputes, the party of which is a body endowed with certain powers in relations with private individuals.

Key words: court, administrative proceedings, procedural coercion, measures of procedural coercion, offenses, foreign experience.

Постановка проблеми. Справедливий розгляд справи повинен доповнюватись нормативними положеннями, які дозволяють розрізняти протиправне від правомірного, а також містити примусові заходи, за допомогою яких можна зобов'язати особу виконувати процесуальні правила поведінки та справляти вплив на порушника судового процесу. Опрацювавши законодавство України, без перебільшення, адміністративне судочинство слід вважати основним засобом захисту прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів публічної влади, проте, застосування заходів процесуального примусу дозволяє стверджувати, що вони не є оптимальними та можуть бути доповнені нормами примусу зарубіжних країн [1, с. 54].

Стан дослідження. Вивчення загальнотеоретичних та окремих аспектів застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві знаходить своє відображення у працях таких науковців, як: Н.П. Бортник, Е.Ф. Демський, М.В. Джафарова, С.С. Єсімов, І.Л. Желтобрюх, С.В. Ківалов, А.Т. Комзюк, В.А. Кузьменко, Р.О. Куйбіда, Т.О. Коломоець, Р.С. Мельник, О.Б. Мороз, О.І. Остапенко, В.М. Пастернак, Н.Т. Сидор, О.В. Скочиляс-Павлів та ін.

Метою статті є дослідження закордонного досвіду застосування заходів процесуального примусу в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Стан правосуддя в Україні є одним із критеріїв оцінки рівня демократії та законності. Світовий досвід показує, що верховенство закону може існувати лише тоді, коли у державі функціонує сильна, авторитетна та незалежна судова влада.

Метою судової влади є зміцнення престижу закону, підтримка створення демократичних принципів державного устрою, його стійкості та виховання високої правової культури. Постійні зусилля Української держави щодо реформування судової системи та права, удосконалення національного законодавства, зокрема адміністративного (адміністративно-процесуального), узгоджуються з розвитком судової влади.

Адміністративне судочинство можна розглядати як основний засіб захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів влади. Цей захист має бути забезпечений шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин (ч. 1 ст. 2 КАС України) [2].

Важливу роль у відправленні правосуддя відіграє процесуальний примус, завдяки якому дотримуються правил поведінки у суді. Термін та саме визначення процесуального примусу міститься у КАС України, в якому зазначено, що заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що застосовуються судом щодо осіб, які порушують встановлені судом правила або неправомірно перешкоджають веденню адміністративного судочинства [2].

У КАС України представлено вичерпний перелік заходів процесуального примусу, які суд може застосувати до осіб, які порушують встановлені судом правила чи перешкоджають веденню адміністративного провадження. Лише законодавець може розширити цей перелік.

Кодексом адміністративного судочинства передбачені такі заходи процесуального примусу: попередження, видалення із залу судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід та штраф [2]. Ці заходи є невід'ємною частиною адміністративної процедури. Рішення щодо застосування заходів процесуального примусу юридично оформлюються ухвалою суду.

Суд не має власного виконавчого апарату та не застосовує прямого фізичного впливу на учасників процесу щодо виконання конкретного рішення, однак він має право вчиняти дії, спрямовані на захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин шляхом встановлення контролю за виконанням судового рішення.

Оскільки суд на власний розсуд застосовує заходи процесуального впливу, то існує дум-

ка, що заходи процесуального впливу – реакція суду на вчинені учасниками процесу чи особами, які присутні в залі судового засідання правопорушення.

У Німеччині за неявку сторони на примусовий виклик до судового засідання може бути винесене попередження про накладення адміністративного штрафу. Неявка через свідомо неповажні причини або неявка повторно є підставою для накладення адміністративного штрафу за рішенням суду на сторону, яка бере участь у справі. При цьому, якщо стороною у справі є суб'єкт господарювання або громадське об'єднання, на їх постійного представника накладається адміністративний штраф, зазначений в установчих документах або Законі. Суд може зобов'язати орган влади замінити уповноважену державну посадову особу (стаття 95 Адміністративно-процесуального кодексу Німеччини) [3].

Аналогічні положення польського законодавства, згідно з якими невиконання суб'єктом довіреності обов'язків, пов'язаних з передачею скарги позивача на його рішення, дія або бездіяльність разом з належним чином упорядкованими матеріалами справи та запереченням позову, тягне за собою накладення штрафу за заявою позивача у розмірі, що не перевищує десятикратного розміру посадового окладу у державному секторі економіки (ч. 1 ст. 55 Адміністративно-процесуального кодексу (далі – КПА) Польщі). При цьому, якщо, незалежно від застосування заходів впливу, орган влади не передав скаргу разом із належним чином оформленими матеріалами справи та запереченням позову до адміністративного суду, суд може ухвалити рішення про законність прийнятого рішення, дія чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень перебуває поза всяким сумнівом, достатнє розуміння фактичного та правового контексту [4]. Крім того, в такій ситуації судова колегія або голова суду повідомляє вищий орган суб'єкта повноважень щодо застосування дисциплінарних заходів [4].

За результатами вивчення практики застосування процесуальних санкцій американськими судами вчені перерахували санкції, які вони часто використовують, а саме: попередження чи публічне осудження; попереднє попередження; обов'язкове направлення на навчання або підвищення кваліфікації поза терміном, передбаченим законодавством; обов'язкове безкоштовне представництво інтересів особи; порушення питання про дисциплінарну відповідальність перед органами адвокатури або іншого самоврядування; заборона подальшого ведення справи адвокатом (відвід); залишення заяви без розгляду; обмеження доступу до суду у майбутньому; перерозподіл судових витрат незалежно від результату справи; процесуальний штраф; відшкодування

наслідків злочину на користь іншого учасника справи [5].

У зв'язку з цим виникає необхідність поглибити розуміння та визначити доцільність збагачення національного адміністративно-процесуального законодавства такими заходами процесуального примусу, які застосовуються до сторін справи, а саме: публічне засудження, попереднє попередження, обмеження доступу до суду та відшкодуванням наслідків правопорушення на користь іншого учасника.

Прикладами зловживань процесуальними правами, які мають місце під час перегляду судової практики США є:

- спроба штучно позбавити компетентний суд юрисдикції у справі;

- пред'явлення свідомо необґрунтованих претензій чи претензій, що свідчать про безвідповідальність позивача;

- придушення опонента в судовому процесі шляхом вжиття заходів до затягування судового розгляду або іншими способами тиску [5].

При розгляді санкцій за зловживання процесуальними повноваженнями слід звернутися до Цивільного процесуального регламенту Сполученого Королівства. Відповідно до його положень, суд несе відповідальність за правильне застосування судових процедур і має запобігати зловживанню ними. У разі неприпустимої поведінки сторони справи, її представника чи іншого учасника справи суд має право:

- залишити заяву без розгляду;

- розподілити судові витрати таким чином, щоб відповідний учасник, зокрема одна із сторін, покрив судові витрати опонента незалежно від того, на чью користь винесено судові рішення, або зменшити або позбавити учасника справи права на відшкодування судових витрат;

- зобов'язати за клопотанням сторони або з власної ініціативи представника сторони або представника протилежної сторони відшкодувати її безпідставні витрати на ведення справи, якщо адвокат діяв неналежним, необґрунтованим або необережним чином, що спричинило витрати у розмірі, які не були неминучими або необхідними;

- повідомити про вчинення професійним представником дисциплінарного правопорушення органам адвокатського самоврядування або іншим відповідним саморегульованим організаціям;

- видати цивільний обмежувальний припис (civil restraint order) за подання явно необґрунтованих заяв [6].

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що заборонний судовий наказ, попереднє попередження та можливість за заявою сторони або з ініціативи суду зобов'язати представника сторони вести справу або захисника протилежної сторони для покриття необґрунтованих витрат, пов'яза-

них із веденням справи, можуть бути корисними у національному адміністративному судочинстві.

Висновки. Отже, заходи процесуального примусу застосовуються судом для припинення неправомірних дій чи бездіяльності сторін у справі. Це має важливе значення під час вирішення публічно-правових спорів, стороною яких є орган, наділений певними повноваженнями у відносинах із приватними особами.

Доцільним є запозичення кількох засобів процесуального примусу в зарубіжних держав, зокрема: зауваження або публічний осуд, попереднє зауваження, обмеження доступу до суду в майбутньому, відшкодування наслідків правопорушення іншому учаснику справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Адміністративне судочинство: навчальний посібник / укл.: Н.П. Бортник, Н.В. Лесько, О.В. Скочиляс-Павлів, М.Р. Малець. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. с. 324.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
3. Code of Administrative Court Procedure: Federal Republic of Germany Statute of 19 March 1991. Status as of 22 December 2010. URL: <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=292#50>.
4. Law on Proceedings Before Administrative Courts: Statute of Poland of 30 August 2002 № 1302, as amended by: Dziennik Ustaw of 2018, item 1467. Administrative Justice in Poland. LegislativeActs URL: efaidnbmnnibpcajpcgclclefindmkaj/https://rm.coe.int/poland-reponse-questionnaire-annexe-2-administrative-justice-in-poland/168093193f.
5. U. S. Supreme Court, Chambers v. Nasco, Inc., 6 June 1991, № 90–256. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/501/32/>.
6. United Kingdom Civil Procedure Rules of 1998 № 3132. Status of 28 November 2019. URL: <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules>.